

laihempi. Tosin nyt tulosten pohdinta ja Matjušinin opin sovellutusten esittely on saanut harmillisesti vähemmän huomiota kuin olisi ehkä ansainnut. Myös erimielisyyksien aiheita löytyy: onko esimerkiksi Jelena Guron ”Finljandija”-runo todellakin riittävä todiste harvinaisesta synesteettisestä kyvystä? Ehkä näin on, mutta voihan runo ilmentää myös pelkkää tarkoitushakuista maailmankatsomusta, toisin sanoen ajan muotia.

Tällaisenaan vakuuttavaa tutkimusta voi lukea yhtä lailla näkökulmana yhteiskunnalliseen ilmastonmuutokseen stalinismin kukoistuskautena kuin asiantuntevana katsauksena värioppien

Kirjailija ja naamiot

Christa Binswanger: *Seraph, Carevic, Narr: Männliche Masquerade und weibliches Ideal bei Poliksena Solov'eva (Allegro)*. Bern: Peter Lang, 2002. 437 s.

Poliksena Solovjova (1867-1924) on jäänyt historiaan kirjailijana. Koulutukseltaan hän oli kuitenkin taiteilija ja hänet mainitaan myös lahjakkaana laulajana. Symbolistiseen koulukuntaan lukeutuvalla kirjailijalla tällainen eri taiteenalojen rajojen ylittäminen sopi erinomaisesti. Käytännössä Solovjovan monialaisuus ilmeni mm. siinä, että hän kuvitti itse teoksiaan. Varsinaisen luovan toiminnan lisäksi Solovjova kustansi lastenkirjallisuutta sekä toimitti *Tropinka*-lastenlehteä yhdessä elämäntoverinsa Natalija Manaseinin (1869-1930) kanssa. Solovjova toimi myös kääntäjänä, hänen kuuluisin työnsä on Lewis Carrollin *Liisa ihmemaassa* -venäjännös. Solovjovan suosiosta omana aikanaan kertoo hänelle vuonna 1908 myönnetty Puškin-kirjallisuusmitali. Solovjovan ensimmäinen runokokoelma *Stihot-*

eri suuntauksiin. Se toimii myös itsenäisenä taidehistoriallisena tutkimuksena, jonka kohde on edelleen ajankohtainen. Matjušinin oppeja soveltavat Venäjällä edelleen niin taidekoulut kuin yksittäiset taiteilijat.

Margareta Tillbergin urauurtava väitöskirja on hyvä esimerkki siitä, mihin slavisti voi joutua ja mistä hän halutessaan voi myös selvittää kunnialla. Erityisen kiitoksen ansaitsee vivahteikas kieli, jota lukee mielikseen. Nyt täytyy vain toivoa, että teos ilmestyy aikanaan toimitettuna laitoksena, jossa on asia- ja henkilöhakemiston lisäksi värillinen kuva-liite.

Elina Kahla

vorenija ilmestyi vuonna 1899. Sitä seurasivat kokoelmat *Inei* (1905) ja *Plakun-trava* (1909). Solovjova kirjoitti myös proosaa, kokoelma *Tainaja pravda i drugie rasskazy* ilmestyi vuonna 1910. Teosten *Perekrestok: povest v stihah* (1913) ja *Vetšer* (1914) jälkeen seurasi pitkä tauko. Kokoelma *Poslednie stihi* ilmestyi vuotta ennen kirjailijan kuolemaa. Lisäksi hän julkaisi noin 25 lastenkirjaa. Christa Binswangerin väitöskirja *Seraph, Carevic, Narr: Männliche Masquerade und weibliches Ideal bei Poliksena Solov'eva (Allegro)* on ensimmäinen Solovjovan tuotannosta julkaistu monografia.

Solovjova julkaisi osan tuotannostaan nimimerkillä Allegro. Nimimerkki on suvultaan neutri, joten se peittää tekijän sukupuolen, ja musiikkiterminä se on myös hyvin epäfyysinen. Nimimerkki auttoi kirjailijaa ottamaan etäisyyttä kuuluisiin perheenjäseniinsä. Nuoremman polven symbolistien ideologinen isä, filosofi Vladimir Solovjov, oli kirjailijan isovelji. Hänen isänsä oli

historioitsija Sergei Solovjov. Nykytilanteesta käsin voi todeta, että Solovjovan asema kuuluisan filosofin nuorimpana sisarena on pikemminkin edesauttanut hänen tuotantonsa jäämistä varjoon kuin sen ottamista tarkastelun kohteeksi itsenäisenä ilmiönä. Toisaalta Vladimir Solovjovin ajattelun merkitystä Poliksena Solovjovan tuotantoon ei voi kiistää, sen Binswangerin tutkimus osoittaa.

On hämmästyttävää, että tutkijat eivät ole tarttuneet Solovjovan merkittävään tuotantoon edes Neuvostoliiton kaatumisen jälkeen, kun ideologiset syyt eivät enää ole vaikeuttaneet tutkimustyötä. Selityksenä voi yhtäältä olla naiskirjailijoiden jääminen kanonisoidun kirjallisuuden historian ulkopuolelle, mutta toisaalta myös venäläiselle kirjallisuudentutkimukselle tyypillinen kirjailijoiden luokittelu arvoluokkien, ”rangien” mukaan. Tietojeni mukaan Solovjovasta on julkaistu viittisen artikkelia (joista kaksi Christa Binswangerin kirjoittamaa). Lisäksi hänestä voi löytää tietoja paitsi naiskirjailijoihin keskittyvistä hakuteoksista ja antologioista myös lesbistä teemaa käsittelevistä artikkeleista. Ensimmäinen monografia on kuitenkin sveitsiläisen tutkijan Christa Binswangerin viime vuonna ilmestynyt saksankielinen väitöskirja.

Binswanger tarkastelee kohdettaan gender-näkökulmasta. Hänen teoreettisena lähtökohtanaan on Lacanin ja Foucault'n ajattelun feministinen sovellus, lähinnä Teresa de Lauretisiin pohjautuen. Sukupuoli ja tekijyys ovat Solovjovan elämässä ja tuotannossa keskeisiä. Paitsi että hän – kuten monet muutkin aikalaisensa – kirjoitti maskuliinimuodossa, pyrki hän myös yksityiselämässään sukupuolia erottavan rajan ylittämiseen esimerkiksi pukeutumalla miesten vaatteisiin.

Hänellä oli myös 30 vuoden pituinen suhde Natalija Manaseniinaan.

Väitöskirjan rakenne vastaa kohteen määrittelyä. Se jakaantuu kahteen osaan. Ensimmäisessä osassa esitetään Solovjovan elämänvaiheet sekä kulttuurinen konteksti. Jälkimmäisessä osassa tarkastellaan gender-näkökulmasta Solovjovan kaunokirjallista tuotantoa. Tarkastelun ulkopuolelle jäävät lapsille kohdistetut teokset.

Binswanger on koonnut yhteen Solovjovan elämänvaiheet ja esittää ne autobiografian ja aika-laisten kirjoittamien kommenttien (esimerkiksi muistelmien ja kirjeenvaihdon) dialogina. Pietarissa asuessaan Solovjova osallistui niin Zinaida Gippiuksen ja Dmitri Merežkovskin, Vjatšeslav Ivanovin kuin Konstantin Slutševskin piiriin toimintaan. Kesinä Solovjova vietti Krimillä ja oli siellä yhteydessä mm. Maksimilian Vološiniin ja Gertsykin perheeseen. Krimillä hän myös vietti elämänsä viimeiset vuodet sairaana, nälässä ja puutteessa. Binswangerin teoksessa Solovjovan kontaktit muihin kirjailijoihin jäävät kuitenkin kokonaisuudessaan melko vähälle huomiolle.

Solovjovan elämänvaiheiden ja kirjailijan ”biografisen minän” esittely ei pyri kaikenkattavuuteen, vaan toimii pohjana kirjoittajan pyrkimykselle hahmottaa Solovjovan tekijäfunktiota (*Autorfunktion*). Psykoanalyttiseen suuntaukseen (Lacan, Butler, de Lauretis) pohjautuen teoksessa käsitellään transvestiittiyttä ja lesbotutta venäläisessä kulttuurissa sekä erityisesti Poliksena Solovjovan tapauksessa. Binswanger selittää Solovjovan transvestiittis-lesbisen identiteetin utopiana, pyrkimyksenä laajempaan minuuteen ja suurempaan luomisvapauteen. Olisi ollut kiinnostava tietää enemmän myös Solovjovan teki-

jänaamioiden suhteesta symbolisteille tyypilliseen naamioitumisen traditioon.

Binswanger suhteuttaa Solovjovan tuotannon symbolismiin käyttäen apunaan Aage Hansen-Löven kolmiportaista symbolismin luokittelua. Sen taustalla on pyrkimys hahmottaa symbolismi yksittäisistä kirjailijoista vapaana kokonaisuutena kronologisiin, kehityksellisiin ja typologisiin erityispiirteisiin perustuen. Binswanger osoittaa, että Solovjovan – kuten monien muidenkin naiskirjailijoiden – tuotantoa on vaikea sijoittaa kirjallisen kaanonin perusteella tehtyyn luokitteluun. Tästä huolimatta hän toteaa, että solovjovilainen Sofia myytti on Poliksena Solovjovan tuotannon pohjalla samoin kuin esimerkiksi Aleksandr Blokilla.

Binswanger pyrkii alentamaan aitoja 1900-luvun alun kirjallisten suuntausten välillä osoittamalla Solovjovan yhteyksiä sekä feministikirjailijoihin (esim. Olga Šapir) että populaarikirjailijoihin (esim. Jevdokija Nagrodskaja). Sen sijaan hän ei käsittele Solovjovan yhteyksiä muihin symbolismin naiskirjailijoihin eikä suhteuta hänen tuotantoaan nais-symbolistien teksteihin. Poikkeuksena on Zinaida Gippius – biografis-taiteellisia yhtymäkohтия hänen ja Solovjovan välillä Binswanger käsittelee syvällisesti omassa luvussaan.

Vladimir Solovjovin softologian ohella Gippiuksen ajattelulla oli ratkaiseva merkitys Solovjovalle. Binswangerin mukaan kirjailijan tekijämyytin rakennusosana onkin Gippiuksen *Eros pontifex* -idea. Gippiuksella, kuten myös Vladimir Solovjovin ajattelussa, androgynia on luovan ihmisen ideaalitala. Avoimeksi jää, miksi Binswanger ei liitä Solovjovaa aikansa androgynia-ihanteeseen, vaan transvestiittis-lesbiiseen identiteettiin. Molemmissa pyrkimyksenä on minän laajen-

tuminen, suurempi liikkumatila. Kirjoittaja toteaa tosin, että samanlaista androgynisyyttä kuin Gippiuksella (esimerkiksi runosessa ”Ty”) ei Solovjovalla ole: hänellä naamio on aina maskuliininen. Sekä Solovjova että Gippius käyttivät myös maskuliinista pseudonyymiä kirjallisuuskriitikissään (Anton Krainy ja Aleksei Menšov).

Kaunokirjallisten tekstien analyysin lähtökohtana on sekä kulttuurinen konteksti (symbolismi) että gender-näkökulman soveltaminen. Binswanger tarkastelee teosten tematiikkaa, motiiveja ja mytologiaa, mutta jättää rakenteelliset kysymykset taustalle. Hänen analyysinsä on kiinnostavaa luettavaa. Kulttuurikontekstin tuntemus antaa lähiluvulle syvyyttä, kun taas gender-näkökulma terävöittää huomioita. Toisaalta lukujen kokoelma kokoelmalta etenevä teema – gender – reseptio -rakenne on kaikessa selkeydessään myös hieman puuduttava. Joitakin teoksia Binswanger käsittelee hyvinkin laajasti. Esimerkiksi *Perekrestokin* komposition tarkastelu *Jevgeni Oneginiin* verraten tai saman teoksen Mara-hahmon tanssin tarkastelu Isadora Duncan -ilmiön valossa tuovat elävyyttä teokseen. Samoin kiinnostava on muotokuvamaalausteeman analyysi ja teoretisointi. Binswangerin analyysi osoittaa myös miten Solovjovan tuotannon Sofia-hahmo – Tsarjevna – kehittyi passiivisesta aktiiviseksi, muuttuu objektista subjektiksi.

Foucaultin *Kunst der Existenz* -käsitteen ja symbolistien *žiznetvortšestvon* rinnastaminen on mielenkiintoista. Rinnastus asettaa *žiznetvortšestvon*, venäläisen symbolismin keskeisen erityispiirteen, laajempaan kontekstiin. Samalla Binswanger osoittaa, että kyse ei ole erityisilmiöstä, vaan aika ajoin terävämmin havaittavissa olevasta tavasta hahmottaa

elämän ja taiteen leikkauspinta.

Žiznetvortšestvoon, elämän-taiteeseen, kuului paitsi elämän ja taiteen rajojen hälventäminen, myös leikki identiteeteillä. Tämän Binswanger osoittaa myös Solovjovan kirjallisessa toiminnassa. Binswangerin teoksessa jää ongelmaksi ihminen-Solovjovan ja hänen teoksissaan esiintyvien minuuksien suhde. On vaikea tietää mitä Binswanger tarkoittaa esim. käyttäessään tutkimuskohteestaan *Allegro*-nimimerkkiä tai miten hän suhteuttaa toisiinsa kirjailijan henkilön ja tämän teosten lyyrisen minän. Vaarana on aina perinteisen biografismin uhka: teoksilla selitetään elämää ja elämällä teoksia sopivasti ja aina tarpeen tullen. Tämä ei ole ainoastaan Binswangerin työn puute, vaan yleinen ongelma gender-lähtöisessä kirjallisuudentutkimuksessa.

Binswangerin työ on rakenteeltaan, kieleltään ja esitystavaltaan selkeä. Jo Solovjovan elämänvaiheiden, tuotannon ja vastaanoton kokoamista yksiin kansiin voi pitää merkittävänä tekona. Laajempi arkistolähteisiin ja muistelmateoksiin perustuva tutkimus tosin jää tulevaisuuden tehtäväksi. Binswanger osoittaa sukupuolen merkityksen luomistyössä: Solovjovan kirjallisten naamioiden taustalla oli 1900-luvun alun naistaiteilijan tarve päästä suurempaan taiteelliseen vaapauteen.

Kirsti Ekonen

CENTRE FOR EUROPEAN STUDIES
UNIVERSITY OF HELSINKI

The EU of Twenty-five

Helsingin yliopiston Venäjän ja Itä-Euroopan tutkimuskeskus Aleksanteri-instituutti järjestää yhdessä Helsingin yliopiston Eurooppatutkimuksen keskuksen kanssa seminaarin "The EU of Twenty-five" 10.–11. toukokuuta 2004.

Euroopan unionia tarkastellaan seminaarissa Suomen, uusien jäsenmaiden ja EU:n uusien naapureiden kannalta. Puhujina toimii uusista jäsenmaista ja EU:n naapurimaista kutsuttuja huippuasiantuntijoita sekä Suomen yhteiskunnallisen ja akateemisen elämän osaajia.

Ohjelma löytyy Aleksanteri-instituutin kotisivuilta osoitteesta: <http://www.helsinki.fi/aleksanteri>

Lisätietoja: Jouni Järvinen, jouni.jarvinen@helsinki.fi tai 09-191 28626

Ilmoittautumiset 1.5.2004 mennessä Essi Lindroosille, essi.lindroos@helsinki.fi tai 09-191 28660

Itäinen Keski-Eurooppa vuonna 2004

toim. Heino Nyyssönen ISBN 952-10-1309-5 184 s. 25 e + ALV 8%

Venäjän lainsäädäntö ja oikeussuoja yritystoiminnan aloittamisessa
Anna-Liisa Heusala-Pushnov ISBN 952-10-1641-8 145 s. 20 e + ALV 8%

The Russian Market Economy

Pekka Sutela ISBN 952-10-1309-5, 268 p. 25 e + VAT 8%.

Men in the Global World: Integrating Post-Socialist Perspectives

Eds. Irina Novikova and Dimitar Kambourov

ISBN 952-10-1308-7, 255 p. 25 e + VAT 8 %.

Beyond Post-Soviet Transition: Micro Perspectives on Challenge and Survival in Russia and Estonia.

Eds. Risto Alapuro, Ilkka Liikanen and Markku Lonkila

ISBN 952-10-1466-0. 300 p. 25 e + VAT 8%

Essentials in Russian, Central European and Baltic Studies

Orders: essi.lindroos@helsinki.fi on-line: www.kikimora-publications.com
Tel. 358-9-1912 8660 fax 358 1912 28616. Address: Töölönkatu 3 A 4 fl.
P.O.B. 42 00014 University of Helsinki

K I K I M O R A P U B L I C A T I O N S

